

ONDOKUZUNCU YÜZYIL ORTALARINDA ANADOLU'DA BİR BİTKİ TOPLAYICISI: THEODOR KOTSCHY (1813-1866)

*Asuman Baytop**

Karl Georg Theodor Kotschy (1813-1866), 19 uncu yüzyıl ortalarında Yakındoğu'dan önemli miktarda bitki örnekleri toplamış, Avusturyalı bir botanisttir. Anadolu'ya birkaç kez gelmiş, başlıca Güney, Güneydoğu ve Doğu bölgelerinde gezerek, çok sayıda tipörnek içeren zengin bir koleksiyon oluşturmuştur. Bu nedenle onu tanımak istedik ve elimizde bulunan kaynaklardan yararlanarak aşağıdaki derlemeyi hazırladık.

Kotschy'nin yaşam öyküsünü ve çalışmalarını tanıtan bir kaynak, Viyana Botanik Müzesi direktörü Eduard Fenzl'in (1808-1879) onun ölümü ardından yazmış olduğu bir makaledir (Fenzl 1867). Kotschy, Fenzl'in önce 1847'de asistanı, sonra 1851'de direktör yardımcısı olmuştur. Elimizde Fenzl'in yayını yoktur, fakat bu temel yayına dayanılarak hazırlanmış iki makale vardır (Rechinger 1960 ve Speta 1994). Biz bu iki makaleden faydalanarak, Kotschy'nin yaşam öyküsünü aşağıdaki şekilde özetledik.

Yaşam öyküsü

T. Kotschy, 1813 yılında Ostrava'da (bugün Çek Cumhuriyeti'nde) doğdu. Babası, bahçesine meraklı bir rahipti. Bitki merakı çocuğunda da uyandı. Daha genç yaşta iken, Ostrava'nın batısındaki Dev dağlarında ve doğusundaki Karpat dağlarında gezdi. Ostrava'da rahip olmak üzere aldığı eğitimi ilerletmek için 1833'te Viyana'ya gitti. Gezilere ve bitkilere tutkusu burada daha da gelişti. Banat, Transilvanya, Slavonya, Hırvatistan yörelerinde bitki toplama gezileri yaptı. Ve 1835'te 22 yaşında iken, Yukarı Nil'in ve Toros dağlarının maden zenginliklerini araştırmak amacıyla bu yörelere gidecek olan maden mühendisi Russegger'e katılarak, ilk Yakındoğu gezisini gerçekleştirdi.

Bu gezide, Trieste'den hareketle Patras üzerinden Atina'ya ve buradan Kahire'ye gittiler. Batı Suriye, Antakya, Adana yolu ile İçel'e geldiler ve Bolkar dağlarında araştırma yaptılar. Sonra Mısır'a döndüler ve Yukarı Nil'i araştırdılar. Araştırmaları bitince Russegger yurduna döndü. Kotschy ise tekrar Yukarı Nil'e gitti. Dönüşünde Kıbrıs, Suriye, Halep, Kuzey Mezopotamya üzerinden Irak'a ve oradan İran'a gitti. Irak ve İran'da maddi sıkıntı içinde kaldı. Bağdat'ta iki İngilizden, Şiraz'da bir Acem prensinden, Tahran'da Rus elçisinden yardım

gördü. Durumundan haberdar edilen Viyana Tabiat Tarihi Müzesi yetkilileri, onun Erzurum-Trabzon-İstanbul yolu ile Viyana'ya dönüşünü sağladılar. Bu arada Kotschy'nin gezi notları kayboldu ve bu verimli gezisi hakkındaki bilgilerimiz eksik kaldı (Rechinger 1960). Kotschy'nin bu ilk Yakındoğu gezisi 8 yıl sürdü.

Bu uzun geziden 1843'te Viyana'ya döndüğünde Kotschy, topladığı materyeli düzenledi, onu coğrafi bölgelere göre gruplandırdı ve istekli herbaryumlara dubletlerini dağıttı. Bu sırada 1847'de Fenzl'in yanına asistan atandı. 1852'de müzenin müdür yardımcısı oldu.

1845-1850 arasında Alp dağlarında ve Transilvanya Alplerinde gezdi. 1853 yılı içinde Adana Toroslarına (Bulghar Dagh) ikinci gezisini yaptı. 1855'te gene Doğu Akdeniz'de idi ve burada Mısır, Süveyş, Filistin, Antilübnan, Batı Suriye'de dolaştı. 1859'da Kıbrıs'ta ve ardından Güney ve Doğu Anadolu'da idi. 1860'da Monte Rosa ve Montblanc dağlarında gezdi. 1862'de Viyana Üniversitesi botanik profesörlerinden Franz Unger (1800-1870) ile birlikte Kıbrıs'a gitti ve dönüşte ondan ayrıldıktan sonra Amanus dağlarını araştırdı. Bu son gezisinde Iskenderun'da sıtmaya yakalandı ve Viyana'ya döndü. Daha sonraki yıllarda akciğerleri hastalandı ve damar tıkanması sonucu, 1866'da 53 yaşında iken Viyana'da hayata veda etti. Kotschy, bütün ömrünce kendini bitkilere adanmış bir araştırmacı-toplayıcı olarak yaşadı.

Kotschy'nin bir resmini, F.Speta'nın makalesinde buluyoruz (Speta 1994). Aynı resmi, T.Baytop'un *Anadolu Dağlarında 50 Yıl* adlı kitabı içinde de görüyoruz (Baytop 2001). T.Baytop ve B.Mathew'un müştereken yazmış oldukları *The Bulbous Plants of Turkey* adlı kitapta, Kotschy'nin başka bir resmi vardır (Baytop ve Mathew 1984).

Anadolu gezileri

Kotschy'nin hangi yıllarda, Anadolu'nun hangi yörelerinden örnek topladığını bilmek için onun, *Flora of Turkey* (1965-2000) ile *Flora Orientalis*'te (1867-1884) yer almış olan Anadolu örneklerine ait kayıtları gözden geçirdik. *Flora of Turkey*'den, Kotschy'nin tarih taşıyan tipörnek kayıtlarına ayrı bir önem verdik. *Flora Orientalis*'ten *Supplementum* cildinin sonundaki toplayıcı ve örnek listelerinden Kotschy'nin örneklerini taradık. Bu iki kaynaktan temin ettiğimiz bilgilere K.H.Rechinger'in (1960) ve F.Speta'nın (1994) yayınlarından aldıklarımızı da ekleyerek Kotschy'nin Anadolu gezilerini aşağıdaki şekilde özetledik.

Kotschy Anadolu'ya ilk kez 1836'da gelmiş, burada Antakya, Adana ve İçel yörelerinden ve Bolkar dağı'ndan (Toros dağı, Bulghar Dagh) örnek toplamıştır. Bu gezinin devamı olarak, 1841'de Irak ve İran'a giderken

* Prof.Dr., İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi emekli öğretim üyesi.

Gaziantep, Urfa, Siverek, Karacadağ, Diyarbakır ve Mardin yörelerini gezmiş ve 1843 te İran'dan yurduna Erzurum-Trabzon-İstanbul yolu ile dönmüştür.

1853'te Kotschy, İzmir'den deniz yolu ile Mersin'e gelmiş, Toros dağı'nda (Bulghar Dagh) ikinci kez dolaşmış ve sonbaharda gene Mersin'den ayrılmıştır. 1856'da Kotschy'nin Hatay'da bulunduğunu bu tarihi taşıyan örneklerinden anlıyoruz.

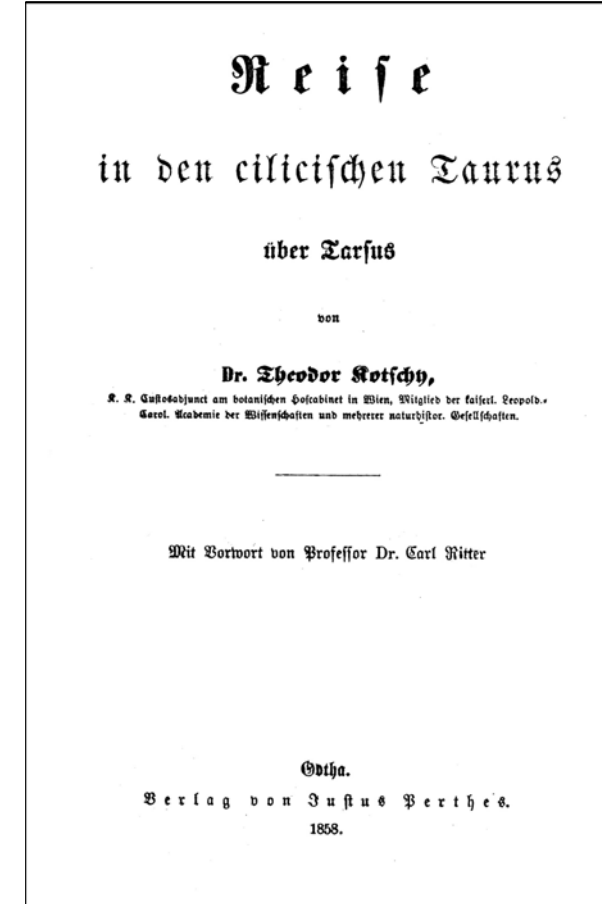
1859'da Kotschy'nin Anadolu'da yoğun bir araştırması vardır. Bu gezisinde İçel, Adana, Hatay, Niğde, Kayseri, Erzincan, Urfa, Mardin, Diyarbakır, Siirt, Bitlis, Muş, Bingöl, Erzurum, Van, Gümüşhane, Trabzon illerinden pek çok örnek toplamıştır.

En nihayet 1862'de Kotschy Hatay'da Amanus dağlarındadır. Bu onun son gezisidir. Bu sırada İskenderun'da hastalanmış, yurduna dönmüş ve 4 yıl sonra da Viyana'da 1866'da vefat etmiştir.

Görülüyor ki Kotschy 1836 ile 1862 yılları arasında 7 kez Anadolu'da bulunmuştur. Anadolu'da dolaştığı yöreler Güney Anadolu'nun Adana ve Hatay bölgeleri, İç Anadolu'nun doğusu, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu'dur.

Kotschy'nin 1853 yılında Adana yöresindeki, kendisinin Bulghar Dagh dediği, bizim haritalarımızda Toros dağı adı ile tanılan ve Bolkar dağları silsilesinin doğu ucunu teşkil eden dağda yaptığı gezi hakkında ayrıntılı bilgilerimiz vardır. Kotschy bu gezisinin hikayesini anlatan bir kitap yayımlamıştır (Kotschy 1858). *Reise in den cilicischen Taurus über Tarsus* adını taşıyan bu kitap, 20x13 cm ebadında, 443 sayfadır ve 3 kroki taşımaktadır. Bu kitabında Kotschy, Mersin'e ayak bastığı 15 Haziran 1853 gününden, Mersin'den ayrıldığı 8 Ekim'e kadar yaptığı bütün arazi çalışmalarını, yörenin ileri gelenleri ile yaptığı temasları, gezilerini nasıl tertiplemediğini anlatmış, rastladığı bitkiler, topladığı materyel, materyelin nakli, yardım gördüğü kimseler ve daha birçok ilginç hususlar hakkında bilgi vermiştir. Kitabın sonunda, yörenin coğrafi özelliklerini, başlıca köy ve mevkileri, suları, pınarları, toprak özelliklerini, bitki örtüsünü açıklayan bölümler vardır. Ardından sadece Bulghar Dagh'da (Toros dağı) bulunan bitkilerin bir listesi verilmiştir. Bu listede, likenler, karayosunları ve eğreltiler dahil, 371 bitki adı vardır. Bundan sonra, uzun bir liste içinde, 780 bitkinin adı, dağdaki sıklık derecesi, yetiştiği yükseklikler ile genel yayılışı sergilenmiştir. Son dört sayfada Kotschy, dağda rastladığı hayvanları tanıtmıştır. Krokilere gelince, biri Toros dağı'nın denizden görünüşü, ikincisi dağın bir haritasıdır. Üçüncü krokide, Toros dağının kütlesi geniş ve ayrıntılı bir şekilde çizilmiş, yükseklikler gösterilmiş ve nerelerde hangi bitkilerin yetişmekte olduğu, her bitki birer numara ile temsil edilerek işaretlenmiştir. Krokinin yanındaki açıklamalarda, bu numaralara tekabül eden 300 bitki adı listelenmiştir. Kroki bir vejetasyon haritası niteliğini taşımaktadır.

Kotschy'nin Anadolu'yu da ilgilendiren başka bir yayını vardır. Adı *Reise nach Cypern und Kleinasien*' dir ve 1862 tarihlidir. Kotschy bu yıl içinde Doğu Akdeniz'e gelmiş, Kıbrıs adasında ve Hatay'da Amanus dağlarında gezmiştir. Bu yayını temin etmek imkanımız olmamıştır. Bu bakımdan Kotschy'nin Hatay gezisinin ayrıntıları hakkında bir bilgimiz yoktur.

Kotschy çok gezmiş ve çok miktarda örnek toplamıştır. Örneğin, 1835-1843 yılları arasında 8 yıl süren ilk Yakınoğu gezisinden Viyana'ya, meyva, tohum, hayvan postu, böcek, alkol materyeli vs. dışında 300.000 den fazla herbaryum örneği getirmiştir (Speta 1994). Kotschy bitki örneklerini yayılışlarına göre gruplandırdıktan sonra birçok herbaryuma ve tanınmış botanistlere dağıtmıştır. Orijinal herbaryumu Viyana'da Naturhistorisches Museum'un botanik bölümündedir (Rechinger 1960). Onun örneklerini barındıran diğer herbaryumları iki ana kaynaktan öğrenebiliriz (Chaudri et al. 1972 ve Holmgren et al. 1990). Bu kaynaklara göre, Avrupa'da 18 ülkenin 67 herbaryumunda, Asya'da 2 ülkenin (Irak ve Hindistan) 2 herbaryumunda, ve Amerika'da 2 ülkenin (Arjantin ve A.B.D.) 2 herbaryumunda, toplam 22 ülkedeki 71 herbaryumda Kotschy'nin örneklerini bulabiliriz. İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbaryumunda (ISTE), Kotschy'den sadece bir örnek vardır, bu nedenle ISTE liste içine alınmamıştır.

ISTE'deki Kotschy örneğinin numarası ISTE 5264'tür. Örnek üzerindeki etiket Kotschy'nin kendi etiketi değildir. Etiket üzerinde şu kayıtlar vardır: "HERB.MUS.PARIS, Centaurea cheiracantha Fenzl, Toroslar, Th.Kotschy, reçule 1950". Etiket, Paris'teki Muséum National d'Histoire Naturelle herbaryumunun küçük bir etiketidir ve bitki adı, yayılış, toplayıcı adı, tarih, Turhan Baytop'un eliyle yazılmıştır. Bu örnek T.Baytop'a 1950'de Paris'te iken verilmiş olmalıdır.

Kotschy'nin Anadolu örnekleri acaba hangi herbaryumlara dağılmıştır konusuna gelince, bu hususta fikir verebilecek bir kaynak olarak *Flora of Turkey*'den başka bir kaynak bulamadık. Bu eserdeki tipörnek kayıtlarında, bu örneklerin hangi herbaryumlarda saklı buldukları, kısmen de olsa, bildirilmiştir. Kotschy'nin Anadolu kökenli tipörneklerinin kayıtlarını taradığımızda, bu örneklerin halen en azından 9 Avrupa ülkesindeki 15 herbaryuma dağılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu ülkeler Almanya, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Hollanda, İngiltere, İsveç, İsviçre ve Rusya'dır. Herbaryumlar da şunlardır: BM, CGE, E, G, JE, K, L, LE, M, P, PR, S, UPS, W, WU.

Kotschy'nin Yakınoğu'nun az araştırılmış ve yeni türler vadeden bölgelerinden topladığı bitkiler, Viyana'da ve diğer Avrupa herbaryumlarında ilgi ile karşılanmıştır. Viyana botanistlerinden E.Fenzl, Kotschy'nin Batı Suriye ve Adana Toroslarından getirdiği örnekleri hemen teşhis etmeye başlamış, onları, tipörnekler dahil, 1842'de *Pugillus Plantarum Syriae et Tauri* adlı yayını içinde tanıtmış, diğer bir kısım tipörnekleri de 1843'te bir Alman dergisi olan *Flora*'da betimlemiştir. Cenevre'de Yakınoğu florası konusunda çalışmakta olan Edmond Boissier (1810-1885) için Kotschy'nin örnekleri bir nimet olmuştur. Boissier Kotschy'den şahsen temin ettiği örnekleri incelemiş, yeni

olan türleri ya tek başına ya da Kotschy ile birlikte, çoğunu 1842-1859 arasında *Diagnoses Plantarum Orientalium Novarum* adlı yayını içinde, bir kısmını da 1842-1844 arasında Fransa'da çıkan *Annales des Sciences Naturelles* adlı dergide yayımlamıştır. Daha sonra, Kotschy'nin birçok tipörneğini 1867-1888 tarihli *Flora Orientalis* adlı altı ciltlik eseri içinde betimlemiştir.

Kotschy'nin gezilerinden getirdiği soğanlı ve köklü bitkiler ile, Viyana yakınındaki Schönbrunn Sarayı bahçesinin direktörü Heinrich Wilhelm Schott (1794-1862) ilgilenmiştir. Schott bitkileri yetiştirmiş ve bilim için yeni olanları yalnız başına veya Kotschy ile birlikte 1854-1857 arasında *Oesterreichisches Botanisches Wochenblatt* adlı Avusturya dergisinde, ve Aroideae grubundan olan bitkileri de *Prodromus Systematis Aroidearum* (1860) ve *Synopsis Aroidearum* (1856) adlı yayınlarında açıklamıştır. Schott Aroideae uzmanı idi ve Schönbrunn'da çok zengin bir Aroideae koleksiyonu oluşturmuştu.

Görülüyor ki Kotschy, koleksiyonunu uzmanlara tayin ettirmiş ve istekli herbaryumlara örneklerinden dublet vermiştir. Kendisi şahsen tek başına çok az yeni tür adlandırmıştır. Şahsen adlandırdığı türler, başlıca kendi araştırma konusu olan *Quercus* cinsi altındaki türlerdir. Bugün bunların çoğu eşanlam kademesine indirilmiştir. Bununla beraber, bazı gezilerinin notlarını, botanik ağırlıklı olarak yayımlamaktan geri kalmamıştır, 1853 Toros dağı gezisi gibi (Kotschy 1858). Saptayabildiğimiz kadariyle Kotschy'nin floristik yayınları şunlardır:

Reise in den cilicischen Taurus über Tarsus, 1858.

Die Vegetation und der Canal auf dem Isthmus von Suez, 1858.

Neue Reise nach Klein-Asien, 1859-1860.

Die Vegetation des Westlichen Elbrus in Nordpersien, 1861.

Die Eichen Europas und des Orients, 1862.

Reise nach Cypern und Kleinasien, 1862-1863.

Die Sommerflora des Antilibanon und hohen Hermon, 1864.

Die Libanon und seine Alpenflora, 1864.

Über Reisen und Sammlungen des Naturforschers in den asiatischen Türkei, in Persien und der Nillaendern, 1864.

De Plantis nilotico-aethiopicis Knoblecherianis, 1865.

Plantae Binderianae nilotico-aethiopicae, 1865.

Plantae Arabiae in ditionibus Hedschas, Asyr et El Arysches, 1865.

Reisen in den Amanus, 1865

Die Inseln Cypern, 1865. (F.Unger ile birlikte).

Die Inseln Cypern adlı kitaptan bir nüsha İstanbul'da Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi'nde vardır. *Reise in den cilicischen Taurus über Tarsus* adlı kitabı, Prof.Turhan Baytop'un kitaplığından aldım ve yukarıda tanıttım. *Die Eichen*

Europas und des Orients adlı kitabı görmem mümkün olmadı, ancak içindeki eşsiz *Quercus* resimlerinden 12' sini, Prof.Faik Yaltırık'ın 1984 tarihli *Türkiye Meşeleri Teşhis Kılavuzu* adlı kitabı içinde buldum ve zevkle inceledim.

Kotschy'nin Anadolu koleksiyonundan toplam 800'e yakın örnek *Flora of Turkey*'de yer almıştır. Bu sayı yüksek değildir. Buna karşılık, Kotschy'nin *Flora of Turkey*'de kayıtlı Anadolu menşeli tipörneklerinin sayısı az değildir. Bu sayıyı 335 olarak bulduk.

Boissier'nin *Flora Orientalis* içine aldığı Kotschy'nin tüm örneklerinin sayısı, *Supplementum*'un sonundaki 11 listeye göre 3745'tir. Listelerden 5'i Anadolu ile ilgilidir: Amanus örnekleri (1962); Adana yöresi örnekleri (1836 ve 1853); 2 liste halinde Adana yöresi, Güneydoğu ve Doğu Anadolu örnekleri (1859); Halep, Güneydoğu Anadolu, Musul örnekleri (1841). Bu beş listedeki örneklerin yayılış kayıtları, metin içindekiler ile kontrol edilerek sayıldığında, *Flora Orientalis* içinde Kotschy'nin 1400'e yakın Anadolu örneğinin yer aldığı görülür. Burada kesin bir sayı vermenin ne faydası ne de imkanı vardır, zira bazı örnek kayıtlarında verilen yayılışın Türkiye hudutları içinde mi bulunduğu, yoksa dışına mı isabet ettiği kesin olarak anlaşılamamaktadır.

Kotschy'nin *Flora of Turkey* ve *Flora Orientalis*'te kayıtlı örneklerini taramamızın bir faydası, onun Anadolu'nun hangi yörelerinden örnek toplamış olduğu hakkında bilgi edinmemiz olmuştur. Burada, Kotschy'nin gezdiği Güney, Güneydoğu ve Doğu Anadolu illeri dışında, onun İzmir'den (*Fl.Or.* vol.4:1165 ve vol.5:31,205,217) ve İstanbul'dan (*Fl.Or.* vol.5:40) da örnek toplamış olduğunu görüyoruz. Kotschy Doğu Akdeniz'e gelirken Trieste-İzmir deniz yolunu tercih etmiş ve daha güneye de deniz yolu ile devam etmiştir, yani İzmir'de bulunmuştur. İstanbul'a ise, ilk gezisinden 1843'te yurduna dönerken Trabzon'dan deniz yolu ile gelmiştir.

Kotschy Erciyes dağına çıkmış, Develi, Dünderlı, Çamardı, Pozantı, Karaisalı yolunu yapmış, bu sırada Dioskorides'in doğum yeri olan Anazarba'ya gitmiş ve buradan örnek toplamıştır (*Fl.Tu.* vol.3:322). Kotschy Anadolu'da belli başlı şu dağları gezmiştir: Bolkar dağlarının doğu ucu (İçel/Niğde), Amanus dağları (Hatay), Erciyes dağı (Kayseri), Keşiş dağı (Erzincan), Bingöl dağı (Muş/Erzurum), Palandöken dağı (Erzurum), Karacadağ (Diyarbakır).

Özet

Theodor Kotschy (1813-1866), ondokuzuncu yüzyıl ortalarında Yakındoğu'dan ve Anadolu'dan çok miktarda bitki örneği toplamış Avusturyalı bir araştırmacıdır. Genç yaşlarında rahiplik eğitimi görmüş olmakla beraber,

gezilere ve bitkilere tutkunluğu onu toplayıcı bir botanist yapmıştır. Yakındoğu'ya ilk defa 22 yaşında iken 1835'te gelmiş ve burada 8 yıl dolaşmıştır. Bu esnada 1836'da Antakya, Adana, İçel yörelerinden ve Toros dağı'ndan (Bolkar dağı, Bulghar Dagh) örnek toplamış, 1841'de Gaziantep, Urfa, Siverek, Diyarbakır, Mardin yolunu yapmış, buradan Irak ve İran'a geçmiş, 1843'te Erzurum-Trabzon yolu üzerinden yurduna dönmüştür. Haziran 1853'te Mersin'e gelmiş, Toros dağında dolaşmış ve Ekim'de Mersin'den ayrılmıştır. Bu gezisinin ayrıntılarını 1858 tarihli *Reise in den cilicischen Taurus über Tarsus* adlı kitabında yayımlamıştır. Kotschy'nin 1856'da Hatay'da bulunduğunu bu tarihi taşıyan örneklerinden anlıyoruz. 1859'da Kotschy Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da gezmiş, İçel, Adana, Hatay, Niğde, Kayseri, Erzincan, Urfa, Mardin, Diyarbakır, Siirt, Bitlis, Muş, Bingöl, Erzurum, Van, Gümüşhane, Trabzon'dan örnek toplamıştır. En nihayet 1862'de Kotschy Hatay'da Amanus dağlarındadır. Bu onun son gezisidir. Bu sırada İskenderun'da hastalanmış, yurduna döndükten 4 yıl sonra da 1866'da Viyana'da vefat etmiştir.

Görülüyor ki Kotschy, 1836, 1841, 1843, 1853, 1856, 1859 ve 1862 yıllarında olmak üzere 7 kez Anadolu'dadır. Gezdiği bölgeler Güney Anadolu'da Adana ve Hatay yöreleri, İç Anadolu'nun doğusu, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu'dur. Kotschy'nin İzmir'den ve İstanbul'dan toplanmış örnekleri de vardır. Kotschy Erciyes dağına çıkmış, Develi, Dünderlı, Çamardı, Pozantı, Karaisalı yolunu yapmış, Anazarba'yı ziyaret etmiştir. Gezdiği dağlar arasında Keşiş dağı (Erzincan), Bingöl dağı (Muş/Erzurum), Palandöken dağı (Erzurum), Karacadağ'da (Diyarbakır) vardır.

Kotschy'nin örnekleri 22 ülke üzerindeki 71 herbaryuma dağılmış durumdadır. Saptayabildiğimiz kadariyle, 9 Avrupa ülkesindeki 15 herbaryumda onun Anadolu örneklerini bulabiliriz. *Flora of Turkey*'de onun 800'e yakın Anadolu örneği yer almıştır. Bunlardan 335'i tipörnektir. *Flora Orientalis*'teki Anadolu örneklerinin sayısı 1400'e yakındır. Anadolu'dan topladığı zengin bitki koleksiyonu ile Kotschy Türkiye florasını saptamaya çalışan bilim adamlarına büyük yardımda bulunmuştur.

Açıklama: K.H.Rechinger'in 1960 tarihli makalesinden bana bir fotokopi göndermiş olan Dr.Kit Tan'a (Kopenhag) ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi'nden faydalanma imkanını bana sağlayan kütüphane müdürü Bn Havva Koç'a teşekkür borçluyum.

Kaynaklar

- Baillon, M.H. 1891. *Dictionnaire de Botanique*, vol.3, Paris, s.179.
 Baytop, T. 2001. *Anadolu Dağlarında 50 Yıl*, 2.baskı, İstanbul, s.119.
 Baytop, T., Mathew, B. 1984. *The Bulbous Plants of Turkey*, London, s.10-11.

- Boissier, E. 1867-1884. *Flora Orientalis*, vol.1-5, Genevae et Basileae.
- Boissier, E. 1888. *Flora Orientalis*, Supplement, ed. R.Buser, Genevae et Basileae.
- Chaudri, M.N., Vegter, I.H., De Wal, C.M. 1972. *Index Herbariorum, Part II(3): Collectors*, Regnum Vegetabile vol.86, Utrecht, s.382.
- Davis, P.H. (ed.). 1965-1985. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.1-9, Edinburgh.
- Davis, P.H., Mill, R.R., Tan, K. (eds.). 1988. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.10, First Supplement, Edinburgh.
- Fenzl, E. 1867. "Theodor Kotschy", *Almanach der Kais. Akad. d. Wiss.*, Wien, 17:251-264.
- Güner, A., Özhatay, N., Ekim, T., Başer, K.H.C. (eds.). 2000. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.11, Second Supplement, Edinburgh.
- Kotschy, Th. 1858. *Reise in den cilicischen Taurus über Tarsus*, Gotha.
- Rechinger K.H. 1960. "Theodor Kotschy, ein Pionier der botanischen Orientforschung", *Taxon* 9(2):33-35.
- Speta, F. 1994. "Österreichs Beitrag zur Erforschung der Flora der Türkei", in *Blumen der Türkei, Stapfia* 34:8-13.

**A plant collector in Anatolia in the middle of the nineteenth century:
Theodor Kotschy (1813-1866)**

Asuman Baytop

Karl Theodor Kotschy (1813-1866) is an Austrian botanist who has much collected from the Near-East. He was educated in his youth to be a clergyman. But his passion for travelling and for plant collecting made him a keen collector-botanist.

He made his first expedition to the Near-East between 1835 and 1843. In 1836 he collected from Hatay, Adana, İçel and Toros dağı (Bolkar dağı, Bulghar Dagh). In 1841 he travelled from Gaziantep to Mardin, continued to Iraq and Iran, and returned home from Iran in 1843 via Erzurum-Trabzon-Istanbul. In June 1853 Kotschy returns to Toros dağı and herborizes there till the beginning of October. In 1856 he is in Hatay. In 1859 he largely collects from İçel, Adana, Hatay, Niğde, Kayseri, Erzincan, Urfa, Mardin, Diyarbakır, Siirt, Bitlis, Muş, Bingöl, Erzurum, Van, Gümüşhane, Trabzon. In 1862 he explores the Amanus mountains, where he catches malaria. He dies in Vienna in 1866. We see that between 1836 and 1862 Kotschy has been 7 times in Anatolia where he herborized in the South (İçel, Adana, Hatay), in Eastern Inner Anatolia, in the Southeast and the East. He has also collected from İstanbul and İzmir.

His rich collection is widely distributed over 71 herbaria located in 22 countries of the world. Turkish specimens seem to be found in 15 European herbaria. The number of Kotschy's Anatolian specimens cited in *Flora of Turkey* is close to 800 from which 335 are type specimens. Boissier records nearly 1400 Turkish specimens of Kotschy in his *Flora Orientalis*. With the numerous material he collected, Kotschy has been much helpful to the taxonomists interested in the Turkish flora.

Key words: Theodor Kotschy, botanical expeditions in Anatolia, flora of Turkey, history of botany. **Anahtar kelimeler:** Theodor Kotschy, Anadolu'da botanik geziler, Türkiye florası, botanik tarihi.